

КОСМОГОНИСКИОТ КАРАКТЕР НА ЗМИЈАТА – МИТОЛОШКИ АСПЕКТИ И ВИЗУЕЛНИ НАРАТИВИ (НИЗ ПРИМЕРИ ОД МАКЕДОНСКИОТ ФОЛКЛОР)

Јасминка Ристовска Пиличкова

Институт за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје

Дата на прием: 10.01.2023 г.

Апстракт: Трудот ги обработува митолошките, културолошките и семантичките аспекти на змијата, пројавена во теогонијата и митологијата на некои древни народи, како и нејзиното значење што го имала во нив. Истовремено се дава кусо толкување на нејзиното значење од аспект на христијанството, како и нејзината поврзаност со потсвесното кај човекот, според Јунг. Притоа, посебен акцент се става на нејзината појава во материјалната култура и во фолклорот на балканските народи и пошироко, каде што таа најчесто е претставена во вид на искршена змијовидна лента, цикцак линија или спирална форма.

Појавата на овие т.н. „змијовидни орнаменти“, широко застапени во орнаментиката и во иконографијата на неолитските култури, Рибакот ги толкува како остатоци од древниот индоевропски култ на змијата, поврзан, во прв ред, со аграрната магија и плодноста. Во трудот посебно се анализираат оние везови, дел од македонската традиционална орнаментика, во кои се појавува овој тип мотиви, кои се класифицирани и анализирани според нивната иконографија и семантика, како и некои ритуални форми и верувања, кои се дел од традиционалната култура на Македонците.

Клучни зборови: космогониска змија, *уроборос*, митологија, потсвест, змија на спознатието, *змиски божици*, симбол на плодноста, традиционални везови

Во митологијата и теогонијата на бројни народи, змијата се јавува како полисемантичко животно поврзано со космичкото начело и со создавачкиот принцип, но и како симбол на прима хаосот. Како полисемантичко животно, таа симболизира повеќе начела и аспекти: вкопана под земјата, таа ги манифестира хтонските сили, материјалниот бескрај – кој не е ништо друго, освен примарна недиференцијалност, простор на сите латентности; поставена над земјата, таа е хиерофанија на светата природност, сфатена во нејзиниот материјален дел. Врската што ја остварува меѓу овие два света, ја дефинира змијата како суштество на преминот, медиум меѓу горниот и долниот свет.

Во психологијата на човекот, како што истакнува Јунг, таа е симбол во кој се манифестираат нагонските инстинкти во потсвеста

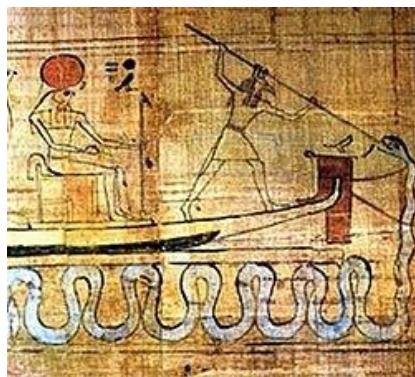
кај човекот (Jung 1984: 166). Можеби најрелевантен пример од тој тип е древниот грчки мит за трите сестри горгони претставени со змиска глава, кои ја имаат моќта да го скаменат секој оној што ќе ги погледне. Свено, Евријала и Медуза се имињата на трите сестри, од кои само последната, којашто е и најмлада, е смртна, а во нив се кодирани симболите за моќта на човековата потсвест. И не случајно, токму преку овие митолошки ликови – спој на змијата и жената – се симболизира човековата психа, потсвест, и воопшто стравовите, кои произлегуваат од него. Во прилог на ваквата перцепција за змијата и за нејзината хтонска природа, можеби најубаво сведочи митот за Персеј и Медуза, во кој тој успеал да ѝ ја отсече главата со тоа што наместо да ја погледне, ликот на нејзиниот одраз го видел во сопствениот бронзен штит и на тој начин се заштитил од нејзиниот смртоносен поглед (Горгони, *Мифологическиот словарь* 1990: 159). Затоа и не случајно моќта на човековите потсвесни стравови да е изразена токму преку ликот на ова „демонско“ суштество, контекстуализирано преку ликот на жената змија, т.е. Медуза, како симбиотички еквиваленти, кои се манифестирани во потсвеста на човекот, како парадигма на *прима хаосот*.

Појавата на змијата во митологијата и во теогонијата на бројни народи, првенствено се поврзува со космичкото начело и со принципот на креација. Во зависност од нејзините аспекти и културниот контекст, таа може да е носител на женскиот, односно на машкиот принцип. Поаѓајќи од ваквата нејзина двојност, таа е суштество, кое ја остварува врската меѓу двете начела и е поврзана со: принципот на создавање, цикличноста на времето и аспектот на првобитноста, но и со хтонскиот свет. Поради својата полисемантичка природа, таа е застапена во митологијата и во теогонијата на бројни народи, најчесто поврзана со космичките сили на прапочетокот. Како еден од древните симболи на прима хаосот, ќе го посочиме древноегипетскиот космогониски мит поврзан со ликот на змијата Апеп, Апу, подоцна, во период на владението на династијата на Птоломеидите, преименувана во Апофис. Во овој космогониски мит, Апеп извира од првобитниот хаос, метафорички прикажан како излегува од реката Нил, по што е познат и како „Змијата од Нил“, т.е. како „Господар на хаосот“. Како дете на божицата Неит, „Мајката на боговите“, Апеп ја претставува силата на хаосот, персонифицирајќи го сето зло и темнина во овој свет. Вообичаено е претставена како огромна извиена златножолта змија во форма на тројнопревртена осмица (знак за бесконечноста Сл. 1), или, пак, во вид на извиена брановидна форма, која извира од водите на

првобитниот хаос, родена во длабочините на земјата, со која Ра (богот на Сонцето и на светлината) води постојана битка (Сл. 2). Во една друга верзија на овој египетски мит, Аеп се јавува во својство на демиург, како еден од принципите на создавање на вселената (Ruiz 2001). Нејзината двојна природа се истакнува преку појавата на божествената кобра, манифестирана преку ликот на божицата Вадјет, заштитничка на Долен Египет, односно знакот *wadjet/wadjet*, претставен во вид на извиена кобра, најчесто во пределот на челото (на погребните маски на фараоните уметничките предмети на кои се прикажани древноегипетските богови и божици) на т.н. *шрејо* или *сеѓледачко око* (ајна – чакрата во будизмот), како симбол на апсолутното сознание, бесмртност и принцип на создавање.

Сл.1 Атум и Апу – космогониската змија, која извира од првобитниот хаос, Древен Египет

Сл. 2 Сет се бори со змијата Аеп, качен на брод на кој седи Хор

Како персонификација на злото, но истовремено и на спознанието, змијата е застапена во библиската легенда за Адам и Ева, како на Ева ѝ дава да касне јаболко од забранетото дрво, по што тие биле проколнати и засекогаш протерани од рајската градина. Во овој контекст, таа се јавува и како еден од симболите на спознанието, кое, според библиската легенда, било забрането и недостапно за луѓето, па оттаму, во христијанската теологија се јавува како персонификација на злото и искушението.

Корелации со земјата и плодноста

Нејзината појава во материјалната култура на балканските народи и пошироко има долга историја. Во фолклорот на овие народи, таа најчесто е претставена во вид на искршена змијовидна лента,

цикцак линија или спирална форма. Појавата на овие т.н. „змијовидни орнаменти“, широко застапени во орнаментиката и во иконографијата на неолитските култури, Рибакот (Рибакот 1981: 132–133; Сл. 3) ги толкува како знаци поврзани со претставата за дожд и со заштитата на домот (од глумци и други штетници). Во таа насока, тој ја посочува врската со змијата, која активно дејствува на дождливо време и желбата за небесна влага, која би продуцирала поголема плодност на обработената земја. Во тој контекст, таа се јавува како хтонско животно кое ја остварува врската меѓу небото и земјата, т.е. божествените плодотворни сили, во еден непрекинат циклус на возобновување на природата.

Сл. 3 Змиско – ѓајџански орнаменти од неолитска керамика (според Б. А. Рибакот)

Змијулестиот спирален орнамент, присутен на неолитската керамика (т.н. „линеарна-ленточна керамика“) во културите, кои се развивале на балканско-дунавските простори, се проширил далеку на север. Подоцнежните етнографски материјали (особено прибалтиски и скандинавски), како што истакнува Рибакот, сочувале многу елементи, остатоци од древниот индоевропски култ на змијата, поврзан во прв ред со аграрната магија и со плодноста. Во свеста на првобитниот земјоделец, како што истакнува тој, плодноста на земјата била

условена од појавата на дожд.¹ Оваа врска: зрно + земја + дожд = посев (род) (Рыбаков 1981: 132–133) придонела до развој на цел систем на магиски дејствија, во кои се содржани елементите на аграрната и на половата магија, со што до израз доаѓа полисемантичката функција на змијата, како животно, кое ги спојува двата света (хтонскиот и земниот), двата аспекти (машкиот и женскиот) итн.

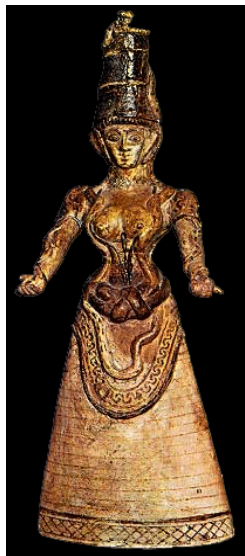
Во теогонискиот систем на древните култури, таа се јавува како симбол на врховните машки, но и женски божества, односно како партеногенетски симбол на плодност. Ова нејзино значење најдобро е изразено во ликот на минојската т.н. *змиска божица*, прикажана како, во рацете, држи змии или двојни секири – *лабриси*, и двете со фаличко значење (Сл. 4).

Сл. 4 Минојска божица од типот „Голема мајка“ како држи две секири – *лабриси*

¹ Елементи чиј одраз може да се согледа во женските неолитски фигури, од Триполската култура и Балканот.

Ваквата нејзина биполарна, односно партеногенетска карактеристика, може да се толкува како резултат на историскиот (културен, социјален и митолошко-теогониски) развој на архаичните општества кога доаѓа до промената на првичните матријархални во патријархални општества. Токму затоа, во најстарите неолитски култури, змијата се јавува како атрибут на женските божества на создавањето и на плодноста (како што е примерот на женските триполски фигури), за разлика од подоцнежниот антички период, каде што таа е симбол на врховните небесни машки богови. Трагите на ваквата двојност во определбата на нејзината полова припадност и семантичка функција, ги препознаваме во македонската традиционална култура, како на пример, во појавата на плетениот монистен украс *кусѝек* или *змијурка*, подеднакво застапен на машката, но и на женската носија. Овие монистени украси (долги и до 1–1,5 м.) ги носеле и жените и мажите, вметнати околу половината, односно закачени на градите. Вообичаено нив ги носеле ороводците, замавнувајќи со едната рака со полукружни движења нагоре (Сл. 13), додека се виело ороото, а трагите од обредните дејствија и елементи, можеме да ги поврземе со древните култови поврзани со почитувањето на големите „Божици мајки“, пројавени во минојската култура, во ликот на т.н. *змиски божици*, претставени како држат змија во рацете или пак како змијата е обвиткана околу нивната половина (Сл. 5), а се надоврзуваат на постарите месопотамиски, пројавени во ликот на Иштар (Инана). Во прилог на ова е релјефот од храмот во Урук, на кој е претставен ликот на божицата на плодноста Иштар – „делителка на вода, која никогаш нема да пресуши“, опкружена со две змии (Сл. 6).

Сл. 5 *Змиска божница*, 1600 г. пред н. е., Крит, Минојска култура, теракота (Heraklion Museum)

Сл. 6 Божница на плодноста Иштар – делителка на вода, која никогаш нема да пресуши. Релјеф од печена глина, храм во Урук, 15 век пр. н. е.

Култот на почитувањето на змијата можеме да го проследиме и во обредните дејствија и ритуали, практикувани во поширокиот балкански ареал, поврзани пред сè со: половата, аграрната и заштитно-магиската моќ на змијата. Во таа насока ќе го посочиме ритуалот практикуван во с. Орман, Скопско (Спировска 1971: 141–146), поврзан со празнувањето на пролетта (22 март) и будењето на змиите, дел од пролетниот аграрен циклус на празници, празнувани во овој крај. На овој ден, рано наутро, луѓето, пред дупката од каде што требало да излезат змиите, оставале разни предмети „нишани“ (најчесто кошули), со надеж дека доколку змијата премине преку нив, ќе им се исполнат желбите – бездетните жени ќе родат, болните ќе оздрават, а девојките ќе се омажат.

Позитивните аспекти на змијата можеме да ги проследиме и во народните верувања на балканските народи, каде што змијата (именувана како *куќна змија*, *домакин*, *домашар*, *сајбија* и сл.), е претставена како чувар и заштитник на домот. Во овој контекст, таа не само што се идентификува со домакиниот или со некој друг член од семејството, туку се јавува и како семантички еквивалент на семејните предци (Вражиновски 1998: 125–132). Трагите на ваквата

идентификација *змија* – *йреци* укажува на врската со древните култови и митолошко-религиски системи, каде што митската змија се јавува како митски прародител. Ваквото верување придонело за појава на низа божества со орноморфен код, кои временски им претходеа на култовите на божества со човечки лик.

Корелации со водата

Како идеограм, знакот на водата, громот или змијата, циклична линијата во себе може да ги содржи движечките аспекти на небескиот оган (громот), водата и нивниот спој со хтоносните сили (земјата) претставени преку змијата. Иако оваа класификација, од аспект на нивната иконографија, е навидум условна (може да асоцира на молња и вода), нивната семантичност се формира со посредство на змијата. Во тој контекст таа се манифестира како симбол на повеќе начела и аспекти. Поставена над земјата, таа е хиерофанија на светата природност, сфатена во нејзиниот материјален дел. Врската што меѓу овие два света ја дефинира змијата како суштество на преминот, ја остварува врската меѓу небото и земјата во еден непрекинат циклус на возобновување на природата и нејзините природни, космички сили. Ваквата нејзина симболика резултирала со појавата на космичката змија *уроборос*, претставена во кружна форма, како го гризе сопствениот опаш (Chevalier & Gheerbrant 1983: 730). Генезата на овој симбол манифестирана преку кругот (симбол на кружното движење на времето, т.е. небото) и змијата (симбол на хтонските сили и примордијалното начело на создавање), во најсублимирана форма го изразува спојот меѓу двата спротивставени принципи: небото и земјата, доброто и злото, денот и ноќта итн. Ваквата генеза довела до тоа кругот во одредени традиционални и архаични општества да биде детерминиран и како симбол на силите на хаосот или на подземниот свет. Оттука, сликата на змијата како си ја јаде опашката е кодирана и во архаичната свест како суштество, кое, поради периодичното слечување на кожата и повлекувањето во подземјето, се поистоветува со функцијата *самојрејорородување*, кое е поврзано со цикличноста на животот и плодноста, а бидејќи ја поседува таинствената *сујсџијанција на смртта*, т.е. *живошот* (отровот), таа е и симбол на смртта, а посредно и господар на животот (Чаусидис 2005: т. 1, 145). Оваа нејзина манифестација можеме да ја проследиме и во подоцнежните средновековни текстови и слики, каде што се јавува таа како симбол на космогониското начело, обвиткана околу космичкото јајце или, пак, претставена во ликот на змеј, кој седи над земјата и над кого стои едно

хермафродитно суштество, со двојна глава – на маж и на жена. Во средновековните алхемиски текстови, овој хермафродитен лик ја претставува двојната универзална природа на човекот (машкиот и женскиот елемент), дополнително симболизирани преку знакот на сонцето и месечината, односно ликот на Меркур, како медијатор – гласник на боговите.

Во тој контекст, змејот се јавува како повисока хипостаза на змијата во која таа се трансформира од животно на земните – хтонски сили, во воздушно, т.е. небесно, манифестирајќи ја со тоа својата моќ за трансформација, како животно во кое се еманира духовната компонента на анималната, примордијалната супсвест на материјата и неговото возвишување над анималното, претворајќи се во симбол на возвишената природа (божествен ум) на човекот. Ваквата моќ за трансформација ја дефинира змијата/змејот како животно на подземните, но истовремено и на небесните сили, јавувајќи се како демиург на божественото – создавачко начело, во кое се сумблимирани четирите основни елементи: земјата (материјата – телото), водата (плодноста), огнот (создавачкото начело – духот) и воздухот (умот).

Сл. 7 Мотив од змија од влезната врата на црквата Св. Климент, Охрид
(исчезната, детаљ)

На територијата на Македонија овој кружен модел на митската змија го среќаваме во украсувањето на дрвените двери од црквата „Св.

Никола Болнички“ во Охрид (Сл. 7),² на еден камен релјеф пронајден на подот во црквата „Св. Софија“ во Охрид, како и на дел од мозаичното уредување на баптистериумот на Плаошник (Охрид, 5–6 век).

Во македонската текстилна орнаментика, змијата како архетипски знак и древен симбол, најчесто ја среќаваме во форма на прекршена (цикцак) или брановидна линија, честопати термилошки определена како змија, змијца и сл. Поставена најчесто во долниот дел на везот (долницата), како завршен елемент на композицијата, нејзината позиција го дефинира долното – хтонското пространство, кое, според Маразов, е во семантичка врска со долниот дел од телото на жената, т.е. нејзините гениталии (Маразов 2009: 98). Претставена во видна прекршена цикцак линија, таа е особено застапена во везовите од Скопска Блатија и во пошироката област,³ најчесто како дел од орнаментиката на долницата кај женските празнични *арчили кошули*, а поретко и на порабниот вез (*омеи*) од корилот на машките кошули (*ф’сџани*) од истиот регион. На пример, во с. Љубанци (Скопско), везот на овие кошули се изведувал со бели памучни нитки (т.н. *бел вез*), орнаментирани со брановиден мотив (*змијца*), на средината дополнет со хоризонталниот елемент *лози*. Посебен пример од овој тип везови е мотивот *змијца*, оформен во вид на брановидна превртена s-линија, доминантен во орнаментиката на женската кошула *змијарка*, од Горно Лисиче, Скопско (Сл. 10). Мотивите, поставени во средишниот појас на долницата, странично се дооформени со заоблени спирални елементи од типот *виулки*. Просторот околу нив е исполнет со низа поситни крстовидни, правоаголни и ромбовидни елементи, речиси идентични со мотивите: *месечина*, *виџли*, *свезди* и сл., кои ги среќаваме во орнаментиката на некои други женски кошули од Скопско (како на пример на кошулата *џерџевлија* (Сл. 8), чија терминологија упатува на нивниот астрален карактер. Во средишниот појас везот е оформен со триаголни мотиви (*насиџ*), можна асоцијација на небеската планина (*Меру*) или на некое друго сакрално место, а во долниот дел, со цикцак мотив (*зуби* или *џускини зуби*), во црвена, џембе, џувезна и златножолта боја (срма), дополнет со фриз од кружни мотиви, чиј центар е акцентиран со мониста и *џулој*.

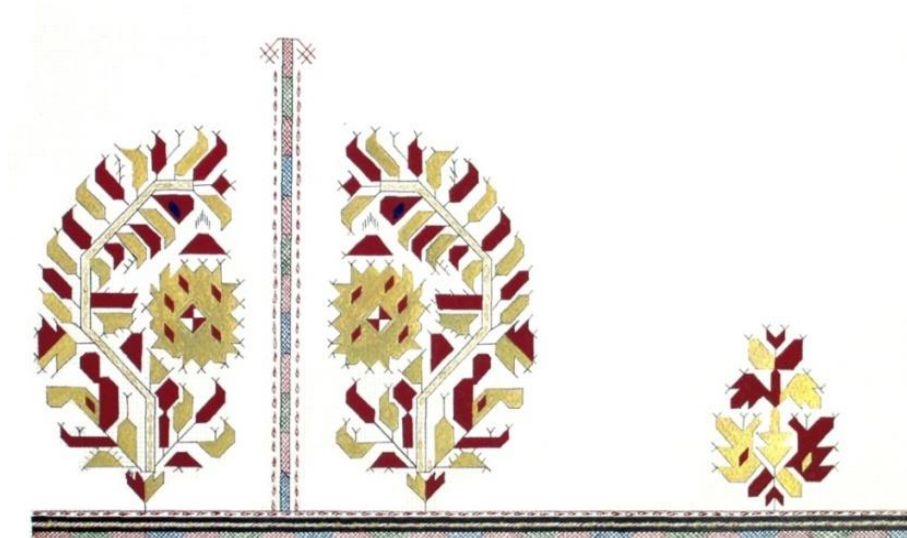
² Врата од црквата „Св. Климент“, фотографирана од Руската експедиција *Македонија – 1902 г.*, предводена од Н. П. Кондаков (Институт востоковедения од Москва), инв. бр. Q268-14.

³ АИФ папка бр. 2/1, рег. бр. 13, с. Усје, Скопско.

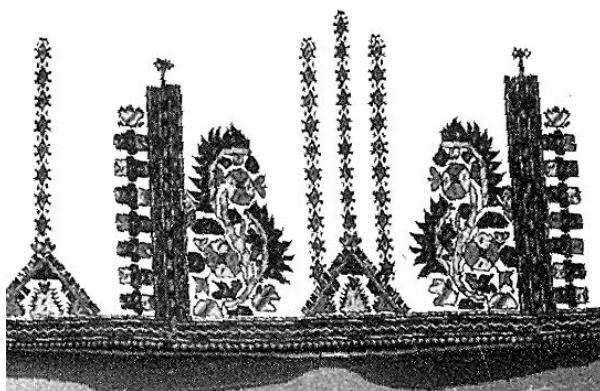

Сл. 8 Мотив *кукла* или *сокај* од женска кошула *ѓерѓевлија*, с. Булачани, Скопско, АИФ инв. бр. 247, цртежи (детал)

За разлика од овие мотиви, во горниот дел кошулата е оформена со вез од стилизирани цветни мотиви и ситни крстовидни детали, чија позиција го дефинира горното (фитоморфно) ниво. Врската на овој мотив со земјата и вегетацијата може да се проследи на еден друг вез од Скопско, именуван како *змиџа* (трансформирана фитоморфна варијанта), застапен на долницата кај женската (т.н. *симиџина*) кошула (Сл. 9). За двата веза е карактеристична појавата на змијовидната ветка, оформена од двете страни со стилизирани плодови во вид на калинки и густе лисја, колористички решени во златножолти и црвени тонови. Кошулата *змијарка*, во средишниот долен простор од задниот дел на *сџанот*, е орнаментирана со триаголниот мотив *ајмалии со џри џровези*, кои се издигаат над неа. За разлика од неа, *симиџина* кошула, во пределот на долницата, е исполнета со фито-антропоморфни мотиви, слични на оние од типот *кукли*.

Сл. 9 Долница од женска кошула *симидина*, с. Драчево, Скопско, АИФ инв. бр. 303, цртежи

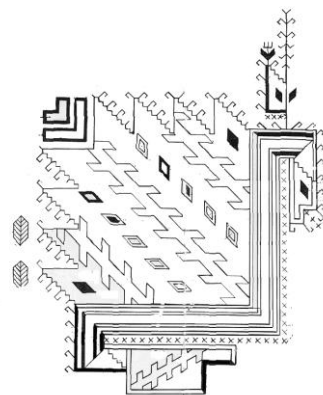
Сл. 10 Долница од женска кошула – *змијарка*, Скопско, АИФ инв. бр. 60, фотографија

Посочените везови, и покрај својот фитоморфен код, кореспондираат со симболиката на змијата, претставувајќи го нејзиниот *хџонски* – женски аспект. Нивната релација со змијата, но и со извиената гранка со плодови, сметаеме дека ја потврдува врската на ова животно со

женската плодност и вегетација. Со сосема поинаква иконографија, но со семантичка сродност, е мотивот *водњанка*, дел од орнаментиката на женските празнични кошули од регионот на Скопска Блатија, наменети за помлади жени и девојки. Кај овој вез, мотивот, оформен во вид на фантастично змијовидно суштество, семантички и иконографски кореспондира со змијата како полисемантичко хтонско животно, поврзано со водата и со земјата, односно со идејата на плодноста, на што, меѓу другото, упатува и нејзината s-форма, како и податокот дека истиот вез е дел од кошулите за категоријата на жени во полн статус на плодност.

Сл. 11 Вез на околно на женска кошула – *змијарка*, Горно Лисиче, МГС инв. бр. 1641

Сл. 12 Мотив *водњанка*, од долница на женска кошула, Скопско (цртеж)

За крај ќе посочиме уште неколку примери, каде што се регистрира појава на змијовидните мотиви како дел од орнаментиката на некои повеќедиплени дојрански и прилепски килими (Ристовска Пиличкова 2021: 150). Како зооморфен знак во вид на вертикална цикцак линија, змијата е застапена во внатрешното оформување на мотивот *куиџија со змиичка*, со кој е орнаментиран фризниот појас од дојранскиот килим – *рачкиџије*. Во балканското килимарство овој мотив е познат како: *ниша*, *куиџија* (Босна, Србија), *огледало* (Бугарија) (Велев 1960, Сл. 110). Овој мотив на посочениот килим асоцира на долните – хтонски нивоа и е симбол на затвореното пространство (*куиџијаџија*), кој кореспондира со категориите: раѓање, плодност, матка, односно темнината и смртта, како нејзини опоненти. Една од нејзините варијанти е и мотивот во вид на прекршена s-линија, која заедно со сликата на птица, го исполнува внатрешниот простор на мотивот

куџија – дел од орнаментиката на еден друг дојрански килим. И покрај одредени иконографски разлики, сметаме дека станува збор за истородни мотиви, кои кореспондираат со симболиката на змијата (Сл. 14).

Сл. 13 Змијурка од монистен украс –
кусџек, Полог, од крајот на XIX век (соп.
теренски материјал).

Сл. 14 Мотив куџија со
змиички, од дојрански килим
(соп. теренски материјал).

Од погоренаведените митови и легенди, како и фолклористички записи, е очигледно дека змјата и змејот имале исклучително значајно место во фолклорот на Македонците и на народите од поширокиот ареал, како апотропејски животни, поврзани со создавачкото начело, циклусот на животот, плодноста и хтоничноста, но и како заштитници и чувари на домот. Во прилог на ова ни говори и митот за Кадмо и јагулата, чии траги, во транскрибирана форма, останале сочувани и во раното христијанство. Во прилог на ова сметаме дека ни говорат неколкуте мозаици од ранохристијанските базилики, пронајдени на археолошкиот локалитет на Плаошник (Охрид), датирани меѓу 4–6 век од н.е., во кои, меѓу остатните елементи, се јавува токму змијата (Ристовска Пиличкова 2021: 155–160).

ЛИТЕРАТУРА

Кирилични изданија

Велев, Д. Д. 1960. *Български килими до края на XIX век*. София: БАН.

Јасминка Ристовска Пиличкова – *Космогонискиот карактер на змијата...*

Вражиновски, Т. 1998. *Народна митологија на Македонијте*. Прилеп: Институт за старословенска култура; Скопје: Матица Македонска.

Маразов, И. 2009. *Хубавата Елена*. София: Захарий Сојанов.

Мифологическиот словарь. 1990. ISBN-10: 5852700320, ISBN-13: 978-5852700322.

Ристовска Пиличкова, Ј. 2021. *Симболиката на зооморфните мотиви во македонската традиционална текстилна орнаментика*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.

Рыбаков, Б. А. 1965. „Космогония и мифология земледельцев неолита“. *Советская археология*, no. 1. Москва, 28–36.

Рыбаков, Б. А. 1981. *Язычество древних Славян*. Москва: Наука.

Спировска, Л. 1971. „Култот на змиите во село Орман (Скопско)“. *Македонски фолклор*, год. IV, бр. 7–8. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 141–146.

Чаусидис, Н. 2005. *Космологички слики*. Скопје: Никос Чаусидис, том 1–2.

Латинични изданија

Chevalier, J. & A. Gheerbrant. 1983. *Rječnik simbola*. Zagreb: Matica Hrvatska.

Ruiz, A. 2001. *The Spirit of Ancient Egypt*. New York: Algora Publishing.

Jung, C. G. 1984. *Psihoanaliza i alhemija*. Zagreb: Napred.

THE COSMOGONIC CHARACTER OF THE SERPENT – MYTHOLOGICAL ASPECTS AND VISUAL NARRATIVES (THROUGH EXAMPLES FROM MACEDONIAN FOLKLORE)

Jasminka Ristovska Piličkova

“Marko Cepenkov” Institute of Folklore in Skopje

Summary

The paper deals with the mythological, cultural and semantic aspects of the snake, manifested in the theogony and mythology of some ancient peoples, as well as its meaning, in them. At the same time, a brief interpretation is given of its meaning from the aspect of Christianity, as well as its connection with the subconscious in man, according to Jung. At the same time, special emphasis is placed on its appearance in the material culture and folklore of the Balkan people and beyond, where it is usually represented in the form of a broken serpentine strip, zig-zag line or spiral shape. The appearance of the so-called “snake ornaments”, widely represented in the ornamentation and iconography of Neolith cultures, Rybakov interprets them as remnants of the ancient Indo-European cult of the

snake, connected primarily with agrarian magic and fertility. The paper specifically analyzes those embroideries, part of Macedonian traditional ornamentation in which this type of motifs appear, classified and analyzed according to their iconography and semantics, as well as some ritual forms and beliefs, part of the traditional culture of the Macedonians.